

Saz Çiçeği (Bataklık Çiçeği) (1955)

EMİRHAN YENİKİ (1909 – 2000)

GENEL BAKIŞ

Yazar Emirhan Nigmatcanoviç Yenikiyev (Emirhan Yeniki) 1909 yılında Başkurdistan'ın Ufa bölgesinde dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini doğduğu köyde tamamlayan Yeniki daha sonra Kazan Devlet Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Sonraki yıllarda *Kızıl Tataristan* gazetesinde çalışmaya başlamıştır. *Dost Kişi* (1929) gibi ilk eserlerini bu yıllarda yayımlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında cepheye ikmal ve muhafız sınıfında görev alan Yeniki'nin *Bala* (1942), *Gelincik Çiçeği* (1944), *Yalnız Kaz* (1944), *Bir Saatliğine* (1944) gibi eserleri *Sovyet Edebiyatı* dergisinde yayımlanmıştır. Savaşın sona ermesiyle eserlerini kaleme almaya devam eden Yeniki'nin *Sağ Olun Yoldaşlar* (1954), *Güzellik* (1964), *Biz De Askerdik* (1971), *Son Kitap* (1987) gibi birçok eseri yayımlanmıştır. Tatar edebiyatının en çok okunan yazarlarından biri olan Emirhan Yeniki'nin Tatar edebiyatındaki eserleri genellikle benzersiz bir dünya oluşturarak felsefi ve kalıcı sorunları edebî bir dil ile ele alır, okuyucuları bu konular üzerinde düşünmeye teşvik eder. Tatar Devlet Ödülü sahibi Emirhan Yeniki 2000 yılında Kazan'da hayatını kaybetmiştir.

Eser Emirhan Yeniki'nin 1955 yılında *Sovyet Edebiyatı* dergisinde yayımlanan *Saz Çiçeği* (Bataklık Çiçeği) adlı povesti Tatar edebiyatının toplumsal değişimler karşısında bireyin yaşadığı dönüşümü ele alan etkileyici eserlerinden biridir. Eser, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bir bölge yöneticisi olan Şakir Sabitoviç Mustafin'in halkın ihtiyaçlarından koparak şahsi mülkiyet edinerek bürokratik yozlaşma bataklığına sürüklenişini etkileyici bir dille anlatmaktadır. Yeniki, karakterlerin toplumsal konumlarından ziyade, onların iç dünyalarına, ilkelerini yitirme süreçlerine ve mülkiyet tutkusunun insan iradesini nasıl köleleştirdiğine odaklanmaktadır. Anlatıda, Mustafin'in idealist bir yöneticiden kayıncı Maypervez Hanım'ın telkinleriyle kendi konforuna odaklanan bir karaktere dönüşümü ve bu süreçte halkla arasına çektiği mavi çit sembolü üzerinden bireyin topluma yabancılaşması işlenir. Eserin başkışısı Mustafin üzerinden bir yöneticinin halktan kopması ve kendi derdlerini halkın derdlerinin önüne koyması birey merkezli bir biçimde yansıtılmaktadır. Emirhan Yeniki, lirik üslubu ve saz çiçeği metaforuyla dışarıdan göz alıcı görünen ancak içten içe insanı zehirleyen mülkiyet hırsının bireyi nasıl bir sazlığa/bataklığa sürüklediğini gözlemci bakış açısıyla aktarmaktadır. Şahsi refah arzusunun toplumsal görevle çatıştığı ve bireyi etik bir çöküşe sürüklediği bu eser yayımlandığı dönemden itibaren Tatar edebiyatında insanın manevi sorumluluklarını sorgulayan klasikleşmiş bir anlatı olarak yerini almıştır.

ÖZET

Şakir Sabitoviç Mustafin Çirmeşen'de görev yapan başarılı bir yönetici ve sosyalisttir. Mustafin'in bir gün eşi ile üç yaşındaki kızını trafik kazasında kaybetmesi onun hayatındaki dönüm noktalarından biri olur. Yaşadığı zor günlerin ardından yeni bir hayata başlamak için tayin talebinde bulunan Mustafin, Kamışlı'ya ikinci sekreter olarak atanır. Çok geçmeden işlerini yoluna koyan Mustafin yalnızlıktan bunalarak yeniden evlenmeye karar verip Kamışlı'daki varlıklı ailelerden biri olan Bayguzinlerin on sekiz yaşındaki dünyalar güzeli kızı Naciye ile evlenir. Ancak bu evlilik Mustafin'in ilk evliliğinde umduğu gibi huzurlu bir şekilde sürmez. Zamanla Mustafin, Bayguzinlerin feodal ve geleneksel yaşamlarına dahil olmaya başlar. Görevi gereği halk ile sürekli içli dışlı olan Mustafin zamanla sosyalizmin ilkelerinden uzaklaşmaya başlar. Onda bu değişimi fark eden birinci sekreter Andrey Petroviç Andreyev sürüklendiği kapitalist bataklığını ona anlatmaya çalışsa da başarılı olamaz. Mustafin, eşi ve Bayguzinlerin entrikaları sonucunda artık kendi şahsi mülkünü yaptırmaya karar verir. Bireysel hırs ile toplumun refahı arasında kalan Mustafin derin bir iç çatışmaya sürüklenir. Bir gün Kızıl Yar Kolhozuna ziyaretinde karşılaştığı emekçi kadınların ve öğrenci kızların uğradığı haksızlıklar onun içindeki huzursuzluğun daha da derinleşmesine neden olur. Kızıl Yar'da sazlıkta karşılaştığı ateş çiçeğinin görkemli güzelliğine hayran olan Mustafin bu çiçeğin aslında son derece zehirli bir çiçek olduğunu bu yüzden insanların ondan uzak durduğunu öğrenir. Mustafin'in karakter gelişiminde dönüm noktası olan saz çiçeği aslında onun Naciye ile evliliğine benzemektedir. Naciye de tıpkı saz çiçeği gibi görkemli güzelliğiyle Mustafin'i esir etmiş ve zamanla onu zehirleyerek bataklığa sürüklemeye başlamıştır. Yaşadığı bu süreçlerden sonra kaderine boyun eğen Mustafin kongrede gerçekleştirilen seçimlerde 54 evet oyuna karşı 216 hayır oyu ile görevinden düşürülür. Bütün bunların farkında olan Mustafin

toplumdan soyutlanarak kendi evine çekilir ve hayvanlarla ilgilenmeye başlar. Henüz yirmi üç yaşında olan Naciye'nin güzelliği tıpkı saz çiçeği gibi etrafını aydınlatırken Mustafin kırk üç yaşında fiziksel ve ruhsal olarak çıkmeye başlamış ve içine sürüklendiği kaderine boyun eğmiştir.

OLAY ÖRGÜSÜ

Şakir Sabitoviç Mustafin'in Seçimleri Kaybetmesi Kurgu bir sonbaharda yapılan ilçe parti kongresinde bölge komitesi ikinci sekreteri Şakir Sabitoviç Mustafin'in 54 evet oyuna karşı 216 hayır oyuyla görevinden alınarak siyasi itibarını kaybetmesiyle başlar. Kongre sırasında halktan kopma, toplumun sorunları yerine kendi şahsi meselelerine odaklanma ve bağnazlaşma ile suçlanan Mustafin, bu sonucu zaten beklediği için büyük bir sessizlikle karşılar. Kurguda uzun yıllardır parti işlerinde tecrübe kazanan ve iyi bir lider olarak bilinen Mustafin'in bu denli büyük bir itibar kaybı yaşamasının ve bu duruma düşmesinin altında yatan nedenler, geçmişindeki olaylarla bağdaştırılarak anlatılmaya başlanır.

Mustafin'in Eşini ve Çocuğunu Kaybetmesi Mustafin'in hayatındaki kırılma noktası Çirmeşen'de görev yaparken yaşadığı büyük bir trajediye dayanmaktadır. Eşi Meryem ve üç yaşındaki kızı bir köy ziyareti dönüşünde geçirdikleri trafik kazasında hayatlarını kaybetmiştir. Bir yıl boyunca bu ağır kederin etkisinden kurtulamayan Mustafin yaşadığı çevreden uzaklaşmak istemiş ve bu acı hatıraları geride bırakmak ve yeni bir başlangıç yapma amacıyla Bölge Komitesi'nden başka bir ilçeye tayinini talep etmiştir.

Mustafin'in Kamışlı'ya Yerleşmesi Tayin talebi kabul edilen Mustafin, Kamışlı'ya ikinci sekreter olarak atanır. Aynı dönemde bölgeye birinci sekreter olarak akademik bir geçmişi olan ve entelektüel kişiliğiyle tanınan Andrey Petroviç Andreyev getirilir. Mustafin bu karar ile tecrübesinin geri plana itildiğini düşünerek başlangıçta bir kırgınlık yaşasa da sorumluluğunun azalması ve sakin bir çalışma ortamının yanında teorik işleri Andrey'e bırakıp pratik işleri kendi yapma düşüncesiyle zamanla bu durumu kabullenir. Kamışlı'da birinci sekreterler için hazırlanan lojmana Andrey yerleştirilirken Mustafin'e dubleks bir evde geniş bir oda verilir. Eşinin ve kızının kaybıyla yalnız başına kalan Mustafin kendisini tamamen işine adanarak vaktinin büyük bir kısmını köylerde ve kolхозlarda halkın arasında geçirmeye başlar. Ancak zaman geçtikçe akşamları döndüğü boş odasındaki yalnızlık ona ağır gelmeye başlar. Bu yalnızlık hissi Mustafin'i yeniden bir yuva kurma düşüncesine yöneltir.

Mustafin'in Naciye ile Tanışması Yoğun bir iş süreci ve boş zamanlarında kolхозlar ve köylüler ile vakit geçirmesine rağmen Mustafin boş zamanlarında odasında yapayalnızdır. Bu süreç onun eski eşi Meryem'i düşünmesine ve Meryem'in de onun artık evlenmesine olumlu bakabileceği yönünde düşüncelere iter böylelikle Mustafin yalnızlığını dindirmek için bir eş aramaya başlar. Bu süreçte komitenin hazinesinde çalışan Naciye ile tanışır. Naciye bölgenin saygın isimlerinden biri olan ve Şehirlerarası Yumurta Fabrikasının müdürü olarak görev yapan İdiyat Bayguzin'in kızıdır. Genç kızın zarafeti ve ailesinin toplumdaki disiplinli yapısı Mustafin'in bu aileye olan ilgisini daha da artırır. Çok geç olmadan, bir bahar akşamı Naciye'yi makamına davet ederek ona geçmişteki acılarını ve neden yeniden evlenmek istediğini samimi bir şekilde anlatmaya başlar. Ardından açıkça evlilik teklifinde bulunur. Naciye bu teklif karşısında hem utanarak hem de büyük bir heyecan yaşayarak onun ailesi ile konuşması gerektiği yanıtını verir. Bayguzin ailesi ise Mustafin'in çalışmasından ve saygın biri olmasından zaten haberdardır.

Maypervez Hanım ve Bayguzin Ailesi Kurgunun bu kısmında geriye dönüşlerle Maypervez Hanım'ın hayat hikâyesi ve Bayguzin ailesinin bugünkü refahına nasıl ulaştığı anlatılır. Varlıklı bir ailenin kızı olarak dünyaya gelen Maypervez genç yaşta anne ve babasını kaybedince cimri ve sert bir adam olan dayısı Şeyhahmet'in yanına sığınır. Dayısının baskısından kurtulmak ve dönemin siyasi gücüne yakın olmak amacıyla o sıralarda polis memuru olarak görev yapan İdiyat ile evlenir. Evliliğin ardından Maypervez eşinin kariyerine müdahale ederek onun üniformasını çıkarmasını ve daha kazançlı bir iş olan yumurta üzerine ticarete atılmasını sağlar. İdiyat Bayguzin eşinin yönlendirmesiyle otuz yıl boyunca bu işte uzmanlaşır ve aile zamanla büyük bir mal varlığına, bahçeli bir eve ve saygın bir konuma ulaşır.

Evlilik Süreci Naciye'nin Mustafin ile evlilik kararı kesinleşince Maypervez Hanım kızı Naciye'ye bir kocayı, özellikle de yüksek mevkideki bir devlet görevlisini nasıl elde tutacağına dair çeşitli stratejiler öğretmeye başlar. Naciye annesinin evliliği sevgi temelli değil de adeta bir itaat ve idare etme sanatı gibi anlatan bu katı öğütlerinden rahatsız olup bunalsa da dinlemek zorunda kalır. Mustafin bölgede yeni olduğu ve siyasi kimliği nedeniyle dikkat çekmek istemediği için görkemli bir düğün yerine sadece resmi nikah yapılmasını talep etmiştir. Maypervez Hanım kızı için büyük bir düğün hayal etse de müstakbel damadının konumundan çekindiği için bu isteği kabul eder.

Balayı Süreci Resmi nikâhın kıyılmasının ardından için çift balayları için bir süre Bayguzinlerin evinde kalmaya başlar. Bu süreçte Maypervez Hanım kimsenin haberi yokken eve gizlice yaşlı bir adam getirerek kızı ve damadı için dini nikâh da kıydırır. Kimsenin duymaması için bu adamı sert bir dille uyarır ve ona yüklü bir sadaka verir. Balayı niteliğindeki iki haftanın sonunda Naciye Mustafin'in evine taşınır. Naciye'nin beraberinde getirdiği çeyiz Mustafin'i hayrete düşürür. Evin boş odası bir anda en kaliteli mobilyalar, yorganlar, halılar ve gümüş takımlarla dolar. Mustafin bu zenginliği ilk eşi Meryem'in sadece birkaç parça kıyafetten oluşan sade hayatıyla kıyaslayarak kaderin kendisine sunduğu bu yeni yaşamı düşünmeye başlar. Ancak çeyizin yanında Bayguzinler atalarının geleneklerinden ötürü damatlarına da özel hediyeler getirmiştir.

Mustafin'in Yeni Hayatı Mustafin zamanla Bayguzin ailesinin sunduğu bu konforlu ve düzenli hayata alışmaya başlar. Her cumartesi akşamı çift geleneksel olarak Bayguzinlerin evine yemeğe gider. Bu ziyaretlerde Mustafin için özel olarak hazırlanan kokulu otlarla bezeli banyo ve banyonun ardından İdiyat Amca tarafından özellikle ikram edilen şifalı ballar ve Maypervez Hanım'ın kusursuz yemekleri ön plana çıkar. Mustafin kendisine gösterilen bu aşırı ilgiden bazen rahatsız olsa da bu düzenin rahatlığına kapılır. Bu sırada eski eşinin akrabalarını ihmal ettiği ve özellikle kaynanasına hiç mektup yazmadığını fark edip eski kaynanasının yoksul, mahcup ve damadının karşısında sofraya oturmaya bile çekinen hâli ile şimdiki kaynanası Maypervez Hanım'ın özgüvenli ve baskın tavrı arasındaki uçurumu sorgulamaya başlar.

Mustafin'in Yoğun İş Temposu Yaz mevsiminin gelmesiyle birlikte Mustafin için oldukça yoğun ve sorumluluk gerektiren bir dönem başlar. Komünist Partisinin gündemindeki en önemli madde olan kolhozların genişletilmesi işinin hasat zamanı gelmeden tamamlanması gerekmektedir. Kamışlı'ya henüz kış sonunda geldiği için bölgedeki yaklaşık altmış kolhoz başkanını ve bu köylerin ekonomik özelliklerini henüz tam olarak tanımayan Mustafin bu açığı kapatmak için gece gündüz çalışır. Evlilik sürecinde işlerinden bir miktar uzak kalmış olmanın verdiği kaygıyla vaktinin çoğunu ya bölge komitesinde ya da köyleri gezerek yollarda geçirir. Tüm bu yorgunluğuna rağmen eve döndüğünde kendisini bekleyen genç bir eşin ve düzenli bir yuvanın varlığı ona büyük bir mutluluk ve huzur verir.

Naciye'nin Yeni HayatıNaciye evlendikten kısa bir süre sonra bankadaki görevinden ayrılmaya karar verir. Bir bölge komitesi sekreterinin karısı olarak banka veznesinde oturmayı kendi statüsüne yakıştırmaz ve bu durumu Mustafin'e sadece ona daha iyi bakmak istediği şeklinde açıklar. Mustafin bu duruma herhangi bir itirazda bulunmaz. Naciye'nin işini on yedi yaşındaki herhangi bir kızın da yapabileceğini düşünerek eşinin evde kalmasının kendi çalışma verimi için daha faydalı olacağına inanır. Bu noktada Mustafin içten içe Naciye'yi eski eşi Meryem ile kıyaslar. Meryem'in bir öğretmen olarak çalışmasının toplum için bir gereklilik olduğunu ancak Naciye'nin durumunun farklı olduğunu düşünerek bu yeni hayat tarzını makul bulur.

Naciye'nin Günlük Rutini İşten ayrılan Naciye vaktinin büyük bir kısmını ev işleri ve alışverişle geçirmeye başlar. Bir ev hanımı olarak tıpkı annesi gibi evini çok titiz bir şekilde çekip çevirir. Her sabah eşini işe uğurladıktan sonra çarşıya çıkarak en iyi malzemeleri seçmeye çalışır. Sokakta yürürken bir sekreter eşi olmanın verdiği gururla hareket etse de çocukluğundan gelen ay çekirdeği çitleme alışkanlığından gizli gizli de olsa vazgeçemez. Mağazaları gezerek satıcıların kendisine özel bir ilgi göstermesini ve nadir bulunan kumaşları teklif etmesini bekler. Tren istasyonuna giderek şehirden gelen şık kadınları izlerken onlara karşı hem bir hayranlık hem de kıskançlık duyar. Kendi güzelliğinin ve statüsünün fark edilmesini isteyen Naciye kasabanın sosyal imkanlarının kısıtlı olmasından dolayı zaman zaman can sıkıntısı yaşar. Kocasının yoğun iş temposu dolayısıyla Naciye çoğu zaman yalnız kalmaya başlar. Bu durum onun sosyal aktivitelerle katılmasını da bir nevi engellemiş olur. Naciye bu boş zamanlarında annesini ziyaret etmeye başlar.

Maypervez Hanım'ın Kızına Tavsiyeleri Naciye yalnız kaldığı zamanlarda sık sık annesi Maypervez Hanım'ın yanına gider. Maypervez Hanım kızına sadece yemek tarifleri vermekle kalmaz, aynı zamanda Mustafin'in işleri ve bölge komitesindeki sosyal ve siyasi gelişmeler hakkında detaylı sorular sorarak dedikodu yapar. Kızına kocasını her zaman para kazanma ve harcama konusunda baskı altında tutması gerektiğini tembihler. Kendisine 500 rublelik değerli bir karagül kürk (Orta Asya kökenli karagül koyunundan elde edilen dünyaca ünlü pahalı kürk) almasını ve bu konuda Mustafin'den çekinmemesini söyler. Bir kadının kendine bakmadığı takdirde kocasının gözünde sadece köhne birine dönüşeceği uyarısında bulunarak Naciye'nin zihnini kıskançlık ve kontrol etme arzusuyla doldurur.

Naciye'nin Tavırları Mustafin akşam eve geldiğinde okuması gereken gazete ve dergilerle ilgilenmek isterken Naciye sürekli bir ilgi ve yakınlık bekler. Kocasının işlerine ve okumalarına ayırdığı vakti kendisine karşı bir ilgisizlik olarak yorumlayan Naciye çocuksu bir tavırla küser ve dikkat çekmeye

çalışır. Mustafin entelektüel olarak geri kalmamak için okuması gerektiğini bilse de Naciye'nin bu duygusal baskısı karşısında çaresiz kalarak kitaplarını bir kenara bırakır. İlerleyen günlerde Naciye, kocasının eve erken gelmesini sağlamak için iş yerini defalarca arayarak onu darlar. Mustafin eve geldiğinde ise Naciye sanki çok kırılmış gibi davranarak kocasının kendisine yalvarmasını ve ilgi göstermesini bekler. Sonunda Mustafin'in sevgi dolu sözlerine ve ilgisine dayanamayarak teslim olur ve bu durum evdeki güç dengesinin Naciye lehine değişmesine neden olur.

Hasat Dönemi Yaz mevsiminin gelmesiyle birlikte ekinler olgunlaşmış ve tüm bölgede yoğun bir hasat telaşı başlamıştır. Mustafin bu dönemde sürekli köyleri ve kolhozları gezerek vaktinin büyük bir kısmını yollarda geçirmektedir. Eskiden bu uzun yolculuklarda geleceğe dair büyük hedeflerini düşünen Mustafin artık sadece kendisi ve genç eşi Naciye hakkında endişelenmektedir. Eşine duyduğu sevgiye rağmen içini kemiren bir huzursuzluk hissetmektedir. Naciye'nin çok genç ve hayatın zorluklarından habersiz olması ve ayrıca gününün büyük çoğunluğunu yalnız başına geçirmesi Mustafin'i ciddi şekilde endişelendirmeye başlamıştır.

Mustafin'in Andreyev ile Sohbeti Mustafin ile kıdemli sekreter Andreyev bir gün koyu bir sohbete başlarlar. Mustafin, Andreyev ile konuşmaya başlayınca başlardaki düşüncesi değişmeye başlar. Andreyev gerçekten entelektüel ve ince düşünceli bir beyefendidir. Yaklaşan seçimlerde kimin seçileceği üzerine de konuşan iki yönetici ayrılırken; Andreyev, Mustafin'e *Hasat Zamanı* (Упак Окре) adlı bir kitabı mutlaka okumasını tavsiye eder ve bu eserin kendileri için ders verici olduğunu belirtir. Mustafin kitap okumak için yeterince boş vakti kalmadığını söyleyince konuşma bir anda onun evliliğine ve dolayısıyla genç eşi Naciye'ye gelir. Andreyev, Naciye'nin güzelliği hakkında söylenenleri duyduğunu ve onu henüz görmediğini vurgulayarak Mustafin'den eşine selamlarını iletmesini ister. Bu durum Mustafin'i kıskançlık ve çekimserlik gibi duygu hâllerinin olduğu düşüncelere sevk eder. Böylelikle Mustafin aslında karısını iş arkadaşlarından ve çevresinden bilinçli olmasa da kasıtsız bir şekilde sakladığını fark etmeye başlar. Mustafin, Naciye'nin genç olması ve güzelliğiyle ön plana çıkmasının Andreyev ile ortak bir noktada buluşulabileceği ve aralarındaki uyumsuzluğun başkaları tarafından fark edileceğinden çekinmektedir.

Mustafin'in Meryem'e Olan Özlemi O gün Gaz-67 aracıyla evinin yolunu tutan Mustafin yaşadığı olaylar nedeniyle eşleri hakkında muhakeme yapmaya başlar. Mustafin sahip olduğu tüm maddi imkânlarla ve genç eşine rağmen kendisini büyük bir yalnızlık içinde hissetmektedir. Bu ağır yalnızlık anlarında kaybettiği eşi Meryem'i büyük bir özlemle hatırlar. Meryem onun için sadece bir eş değil aynı zamanda en yakın dostu ve danışabileceği bilge bir akıl hocası olmuştur. Ancak Naciye'ye karşı da hem fiziksel hem de duygusal çekim hissetmektedir. O anlarda kaybettiği eski eşinin yeni eşi ile kıyaslanmasının doğru olmadığını düşünen Mustafin aslında Meryem ile yaşadığı anları özlediğini fark eder. Bu karmaşık duygular içinde eve yaklaşırken Naciye'nin çocuksu neşesi ile Meryem'in huzur veren varlığı arasında sıkışıp kalır.

Sonbaharın Gelmesi ile Bayguzinlerin Kış İçin Hazırlıkları Güz mevsiminin gelmesi ve ilk karın düşmesiyle birlikte Bayguzin ailesi büyük bir kış hazırlığına girer. On iki kaz, bir dana ve devasa bir domuzun yanı sıra ortaklaşa bir at keserek kışlık et ihtiyaçlarını fazlasıyla karşılarlar. Naciye bu yoğun çalışma günlerinde ailesine yardım etmek için sabahın erken saatlerinden akşamın geç vakitlerine kadar büyük bir enerjiyle çalışır. Mustafin eşinin bu alışılmadık çalışkanlığını ve neşesini gördüğünde büyük bir şaşkınlık yaşayıp onun bu geleneksel iş giysileri içinde daha bir güzel olduğunu söyleyerek takdir eder. Akşamları mesai sonrası Bayguzinlerin evine yemeğe giden Mustafin de burada kurulan zengin sofraların ve gösterilen aşırı ilginin tadını çıkarır. Kayınpederi İdiyat ise yaptığı hesaplarla dışarıdan et almak yerine hayvan yetiştirmenin ne kadar kârlı olduğunu anlatırken yağ fabrikasından domuzları için ücretsiz su aldığını ve kolхозlardan ücretsiz saman aldığını gizleyerek devletin imkânlarını nasıl kullandığını damadından saklar.

Maypervez Hanım'ın Ağzındaki Bakla Ziyafet günlerinin birinde Maypervez Hanım asıl niyetini ortaya koyarak Mustafin ve Naciye'nin artık kendi evlerine sahip olmaları gerektiğini önce şakayla karışık sonra ciddi bir şekilde ifade eder. Kayıinvalid kendi evine, bahçesine ve hayvanlarına sahip olmanın büyük bir ekonomik rahatlık sağlayacağını ve paralarının ceplerinde kalacağını savunmaktadır. Naciye bu fikri büyük bir coşkuyla karşılayarak kendi evini bir bebek evi gibi tertemiz tutacağını ve hayvancılıkla bizzat ilgileneceğini söyler. Mustafin başlangıçta bir bölge komitesi sekreteri olarak ev sahibi olmanın halk arasında, Bayguzinlerin kızına iç güveysi oldu ve hemen kendine ev yaptı, şeklinde dedikodulara yol açacağından çekinir ancak içten içe Naciye'nin işsizlikten kaynaklanan boşluğunu bu meşgale ile doldurabileceğini ve onu bir burjuva hanımefendisi olmaktan kurtarabileceğini düşünmeye başlar.

Maypervez Hanım'ın Entrikaları ve Mustafin'in Kararı Mustafin karısının bu ev yapımı konusundaki ısrarını sadece çocuksu bir heves olarak görse de aslında durumun arkasında Maypervez

Hanım'ın stratejik planları -entrikaları- yatmaktadır. Maypervez Hanım Mustafin için gerekli olmasa bile kızına her türlü ayrılık veya ölüm ihtimaline karşı mutlaka kendi evine ve düzenine sahip olması gerektiğini tembih eder. Naciye annesinden aldığı bu öğütlerle Mustafin'in üzerine daha fazla giderek onu ikna etmek için her türlü duygusal baskıyı uygular. Karısının bu yoğun ısrarları karşısında Mustafin'in direnci zamanla kırılmaya başlar. Mustafin ev yaptırma konusundaki vicdani tereddütlerini gidermek için icra komitesi başkanı Seyfullin ile görüşür. Seyfullin kendisinin de bir ev yaptırdığını ve bunun bir zenginlik göstergesi olmanın aksine sadece temel bir ihtiyaç olduğunu söyleyerek Mustafin'i acele etmesi için teşvik eder. Seyfullin'den diğer yüksek mevkideki yöneticilerin de devlet kredisıyla ev sahibi olduğunu öğrenen Mustafin üzerindeki toplumsal baskı korkusunu bir kenara bırakmaya karar verir. Sonunda ev yapımı ve kredi başvurusu için kesin kararını verir. Naciye bu haberi aldığı anda büyük bir mutlulukla ailesine koşar. Maypervez Hanım ise damadının bu kararı vereceğinden zaten emin olduğunu belirterek planının başarıya ulaşmasının haklı gururunu yaşar.

Andreyev ile Mustafin'in Tartışması İnsanlar arasında Mustafin'in ev yaptırdığına dair yayılan dedikodular sonunda birinci sekreter Andreyev'in kulağına gider. Bunun üzerine Andreyev, bir akşam toplantı çıkışında Mustafin'i odasında ağırlayıp ona bu meseleyi arkadaşça sormaya karar verir. Andreyev, bir parti çalışanının şahsi mülkiyet sahibi olmasının iki büyük tehlikesi olduğunu savunur: birincisi mülkiyet hırsının siyasi ve ahlaki sonuçlarının olması; ikincisi ise kişinin kendi refahına odaklanarak kamunun ihtiyaçlarından kopması ve insanlar arasına mavi bir çit çekmesidir. Mustafin ise bu uyarıları felsefi konuşmalar olarak nitelendirip kestirip atar ve barınmanın en doğal ve yasal hakkı olduğunu savunarak Andreyev ile arasına mesafe koymaya başlar. Andreyev ile yaptığı tartışmanın ardından Mustafin'in içini bir öfke ve huzursuzluk kaplar. İçten içe Andreyev'in "Halk ne der?" şeklindeki endişelerini haklı bulsa da artık devletten kredi çekilmiş, keresteler alınmış ve işe başlanmıştı; yani geri dönmek imkânsızdır. Mustafin, Andreyev'in hayatı sadece kitaplardan öğrendiğini, halkın gerçek ihtiyaçlarını yaşayarak deneyimlemediği için anlamadığını düşünerek kendi vicdanını rahatlatmaya çalışır. Ancak bu olay iki yöneticinin arasına mesafe koymalarına neden olur.

İnşaat Süreci 1 Mayıs bayramından sonra evin inşaatı başlar. Mustafin, bahar ekimi işlerinin yoğunluğu ve Andreyev'in uyarılarından duyduğu çekince nedeniyle inşaatla bizzat ilgilenmek yerine işin takibini tamamen kayınpederi İdiyat'a bırakır böylelikle İdiyat da kızı Naciye ile inşaat sürecini yürütür. Ancak İdiyat, evin kısa bir süre içinde bitmesi için damadı Mustafin'in mevkisini ve kendi eski bağlantılarını sonuna kadar kullanmaya başlar. Normalde bulunması imkânsız olan yirmi dört büyük keresteyi orman işletmesinden ve ev yapımı için bunun gibi diğer malzemeleri "Mustafin için" deyip damadının konumunu kullanarak getirir. Mustafin her ne kadar kayınpederini "sakın kanunsuz iş yapma" diye uyarsa da İdiyat bu uyarıları ciddiye almaz ve damadına hissettirmeden birçok şüpheli yöntemle inşaatı hızlandırır.

Evin Tamamlanması ve Taşınma Ağustos ayının başında tamamlanan ev, taş temel üzerinde, altı köşeli, süslü pencere ve sac çatılı olarak kasabanın en gösterişli evlerinden biri olur. Mustafin evi ilk görmeye geldiğinde beklediği mutluluğu yaşayamaz aksine ustaların yaltaklanan tavırları ve İdiyat'ın eski toprak ağaları gibi gururla kapıda beklemesi ona büyük bir utanç ve yabancılaşma hissi verir. Üstelik eşi Naciye'nin aşırı mutluluğu bile Mustafin'i sinirlendirir ve bu görkemli yapının altında ezildiğini hissederek oradan uzaklaşır. Ancak akşam yalnız başına tekrar evi incelemek için geldiği sırada yavaş yavaş binaya alışı ve sahip olduğu bu yeni mülkü sevmeye başlar. Mustafin ve Bayguzinler eylül ayının üçüncü gününde erken saatlerde yeni eve taşınırlar. Maypervez Hanım, uğursuzluk gelmesin ve nazar değmesin, diye taşınma işleminin kimse görmeden yapılmasını sağlar. Eve ilk adımı atan Maypervez Hanım bir örtü üzerine koyduğu ekmek ve üç kez serptiği tuz ile bereket temennisinde bulunur. Akşamında Bayguzin ailesi yine getirdikleri zengin ikramlarla kutlama yapar. İlerleyen günlerde Mustafin, Andreyev'den veya halktan tepki geleceğini düşünür ancak dedikodulara kulak asmaz ve yalnızca iş arkadaşlarının tebriklerine odaklanır. Andreyev ile aralarındaki soğukluk devam ederken Mustafin, bu yeni hayatın bir parçası olarak kayınpederinin kestiği bir atın yarısını Andreyev'e ikram eder.

Mustafin'in Kızıl Yar Kolhozunu Denetlemesi Seçimleri kaybetmesinden bir yıl önce yaz mevsiminde Mustafin, hasat zamanı Kızıl Yar kolhozuna bir ziyarette bulunur. Bu kolhozda kavrucu sıcak altında erkekler gibi ağır tırpan sallayan, güneşten yanmış esmer tenli kadınları ve henüz çocuk yaştaki genç kızları görünce şaşkına döner. Mustafin, koca kolhozda tek bir erkeğin olduğunu, onun da patates yıkamak ve yemek pişirmekle görevlendirildiğini öğrenir. Yaklaşık altmış beş kişilik grupta sadece sekiz erkek vardır ve geri kalan her iş kadınların omuzlarındadır. Özellikle kışın okula gidebilmek için at alabilme umuduyla çalışan küçük kızların gayreti Mustafin'i derinden etkiler. Mustafin, kolhoz başkanının işçilere karşı lakayt tavırlarını fark edip kadınların iş bitiminde köye dönmek için beş kilometre yolu yürümek zorunda bırakıldığını ve en temel ihtiyaç olan şekerin onlara temin edilmediğini öğrenir. Kolhoz başkanı lakayt bir şekilde boş vaatlerle durumu geçiştirmeye çalışsa da Mustafin ona bu konularda sert

tepki göstererek şeker ve at gibi gerekli aksiyonların alınmasını ister. Kızıl Yar kolhozunda tanık olduğu bu manzara Mustafin'in zihninde halkın gerçek mücadelesi ile kendi evindeki konfor alanı arasındaki uçurumu mukayese etmesine neden olur.

Saz Çiçeği Metaforu Mustafin'in Ateş Çiçeğini Öğrenmesi Kurgunun bu bölümünde tanık olduğu adaletsizlikler ve zor şartlar altında çalışan insanlar Mustafin'i hayatı üzerine derin düşüncelere yöneltir. Kolhozdan dönüş yolunda Mustafin sazlık kenarında parlayan göz alıcı sarı çiçekler görür ve onlara hayran kalarak bu çiçeklerin ne olduğunu yanındaki kolhoz başkanına sorup öğrenmek ister. Kolhoz başkanı bu çiçeklerin halk arasında ateş çiçeği olarak bilindiğini ancak görüntüsünün aksine son derece zehirli olduğunu söyler. Ateş çiçeği koklandığında hışırttığını, tadıldığında ağzı yaktığını ve hayvanların dahi ondan uzak durduğunu anlatır. Bunu öğrenen Mustafin, karakterinin dönüm noktası olacak aydınlanmayı yaşayarak Naciye ile olan ilişkisini bu çiçeğe benzetir. Dışarıdan çok güzel görünen ancak yaklaştıkça insanı zehirleyen ve yalnızca sazlıkta yetişen bu ateş çiçeği (Naciye) uğruna kendi değerlerinden koptuğunu fark eder. Mustafin artık kendini iki farklı insan gibi hissetmeye başlamıştır. Bir yanda halkın sorunlarını çözen bir yönetici, diğer yanda ise özel hayatında mülkiyet hırsına kapılmış, karısının kölesi olmuş ve kayınvalidesi ile kayınpederinin emellerine alet olmuş bir adam vardır. Emekçi kadınların şeker bulamadığı düzende kendi evinde kovalarla reçel kaynatılması ona ağır bir suçluluk duygusu vermeye başlar. Artık halkın içine karışmaktan korkan, ilkeli duruşunu kaybetmiş ve mülkiyet bataklığına saplanmış birine dönüştüğünü acı bir şekilde fark eder.

Mustafin'in Siyasi Kariyerinin Sonu ve Yeni Hayatı Mustafin içine düştüğü bu ikili hayatı sürdüremeyeceğini fark ederek parti görevinden ayrılmaya karar verir ancak bunu istifa ederek yapmanın uygun olmayacağını da bilincindedir. O yıl sonbaharda yapılan bölge kongresinde delegelerin halktan uzaklaşma, toplumun sorunları yerine kendi şahsi meselelerine odaklanma gibi sert eleştirileriyle karşı karşıya kalır. Mustafin'in içine düştüğü bu durum yüzünden kıdemli Andreyev bile onun burjuva bataklığına saplanmasına göz yumduğu için eleştirilerin odağı olmuştur. Andreyev savunmasında Mustafin'e güvendiğini ancak onun bu hataları kendisinin fark etmesini beklediğini itiraf eder. Sonuç olarak delegelerin güvenine layık olamayan Mustafin seçimleri kaybederek görevinden düşürülür. Mustafin bundan sonraki hayatında kasabada kerestecilik işleriyle uğraşan küçük bir kooperatif başkanı olarak görev yapmaya başlar. Kayınvalidesi Maypervez onun parti işlerinden kurtulmasına ve kendi mülküne sahip biri olmasına sevinirken Naciye sekreter eşi olma konumunu kaybettiği için üzülmeye başlamıştır. Son zamanlarda Mustafin gittikçe çökmüş, erkenden yaşlanmış ve eski mağrur duruşunu kaybetmiş bir hâlde evindeki hayvanlarla ilgilenerek huzur bulmaya çalışır. Naciye ise yirmi üç yaşında hâlâ bir ateş çiçeği gibi güzel ve bakımlıdır ancak çocuğu olmayan ve hakkında dedikodular çıkan birine dönüşmüştür. Artık bir çocuk sahibi olmak isteyen Mustafin ise doktorunun isteği üzerine Naciye'nin sağlığı için bir domuzunu satın onu kaplıcaya göndermeyi planlayarak geleceğinin belirsiz olduğu bu hayata boyun eğmek zorunda kalır.

KİŞİLER

Şakir Sabitoviç Mustafin (Mağdur) Eserin başkışısı Şakir Sabitoviç Mustafin, idealist bir parti yöneticisinin kişisel arzuları, mülkiyet hırsı ve toplumsal sorumlulukları arasında yaşadığı trajik dönüşümü ve ahlaki çöküşü temsil etmektedir. Mustafin önceleri Çirmeşen'de görev yaparken başarılı bir bölge komitesi sekreteriyken eşi Meryem'i trafik kazasında kaybetmesinin ardından derin bir boşluğa sürüklenmiş ve zamanla bu şehirden ayrılmak isteyerek tayinini talep etmiştir. Atandığı Kamışlı'da eski görevinden bir kıdem aşağıda ikinci sekreter olarak göreve başlayan Mustafin zamanla hayatını yeniden düzene oturtur ancak ilk eşi Meryem ve kızını bir kazada kaybetmesinin ardından yaşadığı derin yalnızlığı dindirmek amacıyla da kendisinden yaşça çok küçük bir karakter olan Naciye ile evlenir. Mustafin bir yandan halkın sorunlarıyla ilgilenen disiplinli bir bölge sekreteri rolünü sürdürmeye çalışırken diğer yandan Naciye'nin telkinleri ve kayınvalidesi Maypervez Hanım'ın yönlendirmesiyle sosyalist bir toplumda mülkiyet bataklığına saplanarak burjuvalaşmaya başlar. Dışarıdan bakıldığında başarılı ve mutlu görünen hayatı, aslında kendi idealleriyle taban tabana zıt bir yaşam tarzına teslim olmasıyla ikiye bölünmüştür. Mustafin içine düştüğü bu durumu fark etse de Naciye'ye duyduğu tutku ve ev hayatının sunduğu konfor nedeniyle bu gidişata dur diyemeyen, iradesi zayıflamış ve vicdanı ile mevkisi arasında sıkışmış bir karakter olarak öne çıkar.

Örnek Olay Mustafin, Kızıl Yar Kolhozunun dönüş yolunda bataklık kenarında gördüğü ve hayran kaldığı ateş çiçeği üzerinden hayatıyla ilgili sarsıcı bir farkındalık yaşar. Çiçeğin göz alıcı güzelliğine rağmen aslında zehirli, hayvanların bile uzak durduğu ve dokunulduğunda yakan bir bitki olduğunu öğrendiği zaman bu çiçeği kendi hayatı üzerinden Naciye ile özdeşleştirir. Halkın en temel ihtiyaçlara bile ulaşamadığı bir dönemde kendisinin gösterişli bir ev yaptırıp bolluk içinde yaşamasını bu zehirli güzelliğe kapılmak olarak görmeye başlar. Bu olay Mustafin'in sadece bir yönetici olarak değil, bir insan

olarak da kendi değerlerinden ne kadar uzaklaştığını ve mavi bir çit ile kendini halktan nasıl ayırdığını anlamasını sağlayan dönüm noktası olmuştur.

Zayıf Başkişi Mustafin tecrübeli ve rasyonel bir idareci olmasına rağmen duygusal boşluğunu doldurmak için seçtiği yaşam tarzının kurbanı olan yıpranmış ve zayıf bir karakterdir. İlk eşi Meryem'in temsil ettiği entelektüel derinliği ve yoldaşlığı Naciye'de bulamaz dolayısıyla bu durum onu evinde etkisiz bir şekilde yaşamaya, işinde ise iş arkadaşlarına karşı ev hayatından çekinen biri olarak suçluluk duygusuyla hareket etmeye itmektedir. Birinci sekreter Andreyev'in mülkiyetin insanı köleleştireceği yönündeki uyarılarını başlangıçta felsefe diyerek reddetmiş olmasına rağmen kurgunun sonunda evinin ve eşinin kölesi hâline geldiğini acı bir şekilde deneyimler. Siyasi kariyerinin sonlanmasıyla birlikte Mustafin eski mağrur ve güçlü duruşunu kaybedip fiziksel olarak çökmeye başlar ve toplumdaki saygınlığını yitirerek sıradan bir kooperatif başkanı olarak kendi mülkünde toplumsal sorunlardan uzak bir şekilde yaşar. Başlangıçta güçlü bir şekilde yola çıktığı Kamışlı'daki yeni hayatı Bayguzinler ile tanışmasıyla alt üst olan, özellikle de Maypervez Hanım'ın entrikalarının mağduru olan Mustafin ideolojik, ilkeli duruşunu bireysel mutluluğu uğruna feda eden ancak aradığı huzuru mülkiyetin ve tutkunun esaretinde kaybeden zayıf bir karakter olarak tasvir edilir.

Vicdanlı Başkişi Mustafin Bayguzin ailesinin entrikaları sonucu zayıf bir konuma düşmesine rağmen aynı zamanda yönettiği halkın zorluklarını yüreğinde hisseden, derin bir adalet duygusuna ve vicdana sahip bir karakter olarak da yansıtılır. İyi bir parti üyesi olarak toplumun refahı için gece gündüz çalışırken köylülerin yaşadığı mahrumiyetleri gördüğünde bunu sadece idari bir sorun olarak görmeyerek şahsi bir mesele olarak da algılar. Özellikle Kızıl Yar Kolhozunda kadınların ve çocukların ağır iş yükü altında ezildiklerini görmesi onun içindeki merhamet duygusunu tetiklerken kendi evindeki bolluk ile halkın yokluğu arasındaki uçurum Mustafin için katlanılması zor bir ahlaki yük ve suçluluk duygusuna dönüşür. Başkişi Mustafin'in vicdanlı yönü yalnızca iş hayatındaki bu tutumuyla tasvir edilmez. Onun vicdanlı yönü zaman zaman eserde bilinç akışı şeklinde verilen eski kayınvalidesi ile yeni kayınvalidesi Maypervez arasındaki uçurum ile Naciye'nin deneyimsiz tavırları ve eski eşi Meryem'in bir eş olmaktan öte danışılacak iyi bir arkadaş olduğunu kıyaslaması ile de yansıtılır.

Örnek Olay Mustafin, Bayguzinlerin damadı olunca onların evinde özel ve ilgili bir şekilde ağırlanmaya başlanır. Bayguzinlere her geldiğinde onun için banyo hazırlanır, (Tatar toplumunda banyo özel olarak "munça" kültürü önemli bir yer tutar. Onlardaki banyo ev içindeki bir odadan ibaret değil, evin dışında ya da evin içinde özel bir bölümde geniş bir hamam niteliğindedir) banyodan çıktığında kayınpederi tarafından ona bal ikram edilir. Mustafin ayrıca iyi ve bol bir şekilde hazırlanan yemek masalarında kayınvalidesi Maypervez tarafından sürekli nezaketli övgüler alır. Bu anlarda Mustafin eski kayınvalidesinin yoksulluk içinde yaşadığını ve konumundan dolayı onun kayınvalidesine ziyaretlerinde çekingen bir şekilde davranıp yanına gelemediğini anımsayarak Maypervez Hanım ile kıyaslamalar yapar. Eski eşinden akrabalarını ve kayınvalidesini mektup yazmayarak ihmal ettiği için de kendisinden utanır.

Erdemli Başkişi Mustafin çevresindeki menfaat ağlarına ve Naciye'nin sığ dünyasına rağmen etik değerlerini tamamen yitirmemiş, halkın içinde olmayı ve onlarla dertleşmeyi makam odasına tercih eden erdemli bir karakterdir. Evinin inşaatı sırasında bile kayınpederi İdiyat'ı sürekli olarak kanunsuz iş yapmaması konusunda uyarması onun dürüstlükten ödün vermeme çabasının göstergesidir. Her ne kadar mülkiyet arzusunun bir süreliğine yenik düşse de sonunda vicdanının sesini dinleyerek makamından ayrılmayı kabullenmesi başkişinin ahlaki bütünlüğünü koruma arzusunun ayrıca bir göstergesidir. Mustafin yaşadığı tüm trajedilere rağmen halkına karşı duyduğu derin sorumluluk duygusu ve haksızlık karşısında duyduğu huzursuzluk ile erdemli bir karakter olarak tasvir edilir.

Örnek Olay Kızıl Yar Kolhozunu ziyareti sırasında başkişi Mustafin, kavurucu sıcakta tırpan sallayan kadınları ve kışın okula gidebilmek için at alma hayaliyle çalışan küçük kızları gördüğünde derin bir sarsıntı yaşar. Kolhoz başkanının işçilere şeker bile temin edemediğini, kadınların yorgun argın beş kilometre yolu yürümek zorunda bırakıldığını öğrendiğinde başkana sert tepki göstererek emekçilerin savunucusu olur.

Maypervez Bayguzin (Entrikacı/Baskın) Maypervez Hanım eserde olayların arka planındaki asıl yönetici, aile içindeki güç dengelerini belirleyen ve maddi çıkarları uğruna stratejik oyunlar kuran entrikacı bir karakter olarak Mustafin'in dışındaki en önemli karakterlerden diğeridir. Maypervez Hanım aslında bir ilçe merkezinde yaşayan zengin bir babanın kızı olarak dünyaya gelmiştir. Ancak küçük yaşta annesini, 13-14 yaşlarında ise babasını kaybedince cimri ve merhametsiz dayısı Şeyahmet'in yanında zorlu bir yetimlik süreci geçirmiş ve el ekmeğinin ne kadar acı olduğunu bizzat tecrübe etmiştir. Dayısının baskısından kurtulmak ve değişen siyasi şartlarda (NEP dönemi) kendisini güvenceye almak amacıyla

sevmediği hâlde o dönem bir polis memuru olan İdiyat ile evlenmiştir. Evliliği boyunca eşini duygusal bir bağdan ziyade stratejik bir araç olarak görmüş; onu polisliği bırakıp kârlı bir iş olan yumurta acenteliğine yönlendirmiş ve bu sayede otuz yıl boyunca bolluk içinde bir yaşam sürmeyi başarmıştır. Sonuç olarak Maypervez, hayatın zorluklarını kurnazlıkla ve pragmatik kararlarla aşmış, kendi maddi refahını her şeyin üstünde tutan antagonist bir feodal karakter olarak şekillenmiştir. Kendi geçmişinde olduğu gibi Maypervez Hanım için evlilik, duygusal bir bağdan ziyade, erkeğin zaaflarını kullanarak onu ipek iplerle bağlama ve kontrol etme sanatıdır. Mustafin'i sadece mevkisi ve sunduğu imkânlar için damat olarak kabul edip onun ideolojik duruşunu veya içsel çatışmalarını tamamen göz ardı ederek onu kendi küçük burjuva dünyasının bir parçası hâline getirmeye çalışmıştır. Maypervez kurgu boyunca kızı Naciye'yi bir piyon gibi kullanarak Mustafin'in kararlarını etkileyen, olayları perde arkasından manipüle eden, ailenin maddi refahını her türlü ahlaki, siyasi ve kolektif toplum değerinin üstünde tutan kurnaz bir karakterdir.

Örnek Olay Maypervez Hanım için "Kişiyi vezir de eden karısı, rezil de eden karısıdır". Onun entrikacı yönü, Mustafin'in haberi olmadan gizlice bir nikah kıydırmasında ve sonrasında ev inşası sürecindeki tutumunda açıkça görülmektedir. Mustafin'in siyasi kimliğine zarar verebileceğini bildiği hâlde dini nikah ritüelini mutfakta gizlice yaptırmış ve nikahı kıyan kişiyi "seni bu ilçeden sürdürürüm" diyerek tehdit ederek susturmuştur. Benzer şekilde ev yaptıрма fikrini Mustafin ile önce güzel sözlerle paylaşmış ardından kızı Naciye üzerinden işleyerek onun zihnine sokmuş ve Naciye'ye kocasını bu konuda "ölüm var, ayrılık var" diyerek kendi yararına hareket etmesi konusunda da tembihlemiştir. Mustafin'in bir burjuva gibi yaşayıp saygın işinden ayrılmasına da kendi geçmişindeki gibi sevinçle yaklaşmıştır.

Manipülatör Maypervez Hanım kızı Naciye'ye hayatın sırrının kocasını "her zaman para bulma ve harcama baskısı altında tutmak" olduğunu öğütleyen materyalist bir manipülatördür. Naciye'ye kocasından 500 rublelik değerli bir kürk istemesi gerektiğini söyleyerek kızını da kendisi gibi tüketim kültüründe yönlendirir. Kurguda Mustafin'in akşam eve geldiğinde Naciye'nin sergilediği küskünlüklerin, aşırı nazın ve duygusal oyunların arkasındaki asıl senarist de aslında Maypervez Hanım'dır. Onun gözünde bir erkek eğer doğru yönetilirse "eğitilmiş bir ayı gibi" istenilen yöne çekilebilecek bir kukladır. Eser sonunda gizli emellerine ulaşmayı başaran Maypervez, Mustafin'in siyasi kariyerinin bitişine üzülme bir yana onun artık evdeki hayvanlarla ve şahsi mülküyle daha çok ilgilenecek olması karşısında büyük bir mutluluk yaşar. Maypervez Hanım kurguda insani değerleri maddi kazanımlara kurban eden, kolektif çıkarların aksine kendi refahını ön planda tutan feodal bir karakter yapısında tasvir edilir.

İdiyat Bayguzin (Fırsatçı) Başkışı Mustafin'in kayınpederi olan İdiyat Bayguzin dışarıdan bakıldığında sessiz, kendi hâlinde ve yumurta tüccarı olarak tanınan sıradan bir yerel yönetici gibi görünse de aslında maddi çıkarlarını her şeyin üstünde tutan, kurnaz ve son derece pragmatik bir karakterdir. Eski bir polis memuru olmasına rağmen karısı Maypervez'in yönlendirmesiyle ticaretin ve tedarik işlerinin inceliklerini öğrenmiş, otuz yıl boyunca kendi refahını sağlamlaştırmak için kullanmıştır. İdiyat, yüzünde hiçbir duygunun okunmadığı yuvarlak ve pürüzsüz çehresiyle, ne düşündüğünü asla belli etmeyen, her zaman kâr-zarar hesabı yapan bir fırsatçı portresi çizer. Damadı Mustafin'in siyasi gücünü ve prestijini kendi mülkiyet hırsını tatmin etmek ve yasallık kılıfı altında işlerini yürütmek için gizli bir kalkan olarak kullanır.

Örnek Olay İdiyat'ın fırsatçı yönü net şekilde yeni evin inşaat sürecinde yansıtılır. Normal şartlarda temin edilmesi imkânsız olan yirmi dört adet büyük keresteyi orman işletmesinden ve devlet depoları için ayrılmış olan çatı saclarını "Mustafin için" diyerek ve damadının makamını kullanarak elde eder. Mustafin'in "kanunsuz iş yapma" uyarılarını sadece ileride bir sorun çıkarsa "ben emretmemiştim" demek için yapılan formalite sözler olarak görür ve damadından gizli yollarla malzeme tedarik etmeye devam eder. Bunun yanı sıra kesim zamanında kestiği domuz, at ve kazlar için devletin ücretsiz tedarik ettiği su ve samanı kullanarak hayvancılığını geliştirir ancak bu durumu damadı Mustafin ile sohbetlerinde paylaşmayarak hayvancılığın ne kadar kârlı bir iş olduğunu kendi fırsatçılığını gizleyerek vurgular.

Pragmatik İdiyat Bayguzin eser boyunca kendi kararlarını vermekten ziyade karısı Maypervez'in stratejik planlarına uyum sağlayan ve onun otoritesi altında hareket eden yönlendirilen biri olarak tasvir edilir. Karısının stratejisi altında evliliğin başında aldığı kararlarla hayatını tamamen ticaret ve maddi birikim üzerine kurmuştur. Her türlü harcamayı ve yatırımı kuruşu kuruşuna hesaplayan İdiyat, damadına hayvan beslemenin kârlılığını anlatırken devlet imkânlarını nasıl kullandığını ondan ustalıkla gizler. Damadı Mustafin'in usulüne göre yapılmasını istediği işler konusundaki hassasiyetini bir acemilik olarak gören İdiyat, sistemin açıklarından yararlanarak ailesinin refahını koruyan, dürüstlük maskesi altında mülkiyet hırsını besleyen bir taşra kurnazı olarak sunulur.

Naciye Mustafin (Saz Çiçeği/Bataklık Çiçeği) Naciye Mustafin eserde işlenen saz çiçeği metaforunu temsil eden, dışarıdan bakıldığında hayranlık uyandıran bir güzelliğe sahip ancak iç dünyası itibarıyla saf ve annesinin boyunduruğunda yaşayan, yalnızca kendini düşünen saz çiçeği gibi zehirli bir karakterdir. Henüz on sekiz yaşında Mustafin'in hayatına görkemli ve huzurlu bir şekilde giriş yapmış olsa da aslında onun ideolojik çöküşünü ve toplumsal değerlerinden kopuşunu hızlandıran asıl unsurdur. Annesi Maypervez Hanım'ın manipülasyonları ile yetiştirilen Naciye, sevgiyi bir sahiplenme ve konfor aracı olarak görmektedir. O, Mustafin'in entelektüel derinliğine veya siyasi sorumluluklarına hiçbir ilgi duymaz. Onun için hayat iyi konumda bir erkeğin eşi olmanın yanında sadece güzel kıyafetler giyinerek ilgi odağı olmaktan ibarettir. Kendi çocuksu nazını ve güzelliğini kocasını mülkiyet hırsına ikna etmek için bir silah gibi kullanan Naciye, ihtirasları uğruna kocasının onurunu ve kariyerini feda eden vurdumduymaz bir karakterin tasviridir.

Vurdumduymaz Naciye eserde yaşadığı çevrenin ve kocasının geçirdiği trajik dönüşümün tamamen uzağında kendi bencil dünyasında yaşayan biri olarak da tasvir edilir. Mustafin komitedeki makamını kaybettiği zaman kocasının yaşadığı sıkıntılara üzülmek yerine sadece sekreter karısı olma statüsünü kaybettiği için hayıflanır. Eserin sonunda Mustafin saçları ağarmış, fiziksel ve ruhsal olarak çökmüş bir hâldeyken Naciye yirmi üç yaşında hâlâ bir saz çiçeği gibi taze, bakımlı ve vurdumduymazdır. Onun vurdumduymazlığının diğer bir örneği de bıyıklı biriyle flört ettiğine dair hakkında çıkan dedikodulara aldırış etmemesidir. O, bataklıkta; Bayguzinlerin kapitalist dünyasında yetişen, dokunulduğunda yakan ama dışarıdan bakıldığında hep hayran bırakan tehlikeli güzelliğin temsilcisidir. Başkişi Mustafin'i de tıpkı saz çiçeği gibi hem mesleğinden hem konumundan hem de fiziksel olarak sağlığından ederek zehirlemiştir.

Andrey Petroviç Andreyev (Olgun) Birinci sekreter Andrey Petroviç Andreyev eserde ideolojik dürüstlüğü ve entelektüel derinliği temsil eden, Mustafin'in feodalite ile imtihanına karşı bir denge unsuru olarak kurgulanmış entelektüel ve olgun bir karakterdir. Eski bir akademisyen olan Andreyev olaylara teorik ve ahlaki bir pencereden bakan ve bir yöneticinin halktan kopmaması gerektiğine inanan sarsılmaz bir inanca sahip iyi bir sosyalisttir. Kısa boylu, zayıf yapılı ve geniş alınlı biri olmasına rağmen Andreyev düşünceleriyle oldukça güçlü ve etkileyici bir yöneticidir. O, Mustafin'in aksine mülkiyeti bir ihtiyaç değil, insanı köleleştiren ve halkla arasına mavi bir çit çeken bir pranga olarak görmektedir. Andreyev ev yaptırma konusunda bir dost olarak Mustafin'i uyarmaya çalışırken bile nezaketini bozmayan, partinin ilkelerinden de taviz vermeyen bilge ve sağduyulu bir lider portresi çizer. Bunun yanı sıra Andrey iyi bir sosyalist ve hatalarıyla da yüzleşebilen vicdan sahibi bir aydındır. Mustafin'in amiri olmasından dolayı kendisinin de savunması alınır. Bölge kongresinde Mustafin'e karşı yeterince sert davranmadığı ve ona güvendiği için eleştirildiği zaman bu eleştirileri büyük bir olgunlukla kabul eder. Ancak Andreyev'in Mustafin'i de kendisinden hareketle olgun bir yoldaş olarak kendi düşüştüğü hatanın farkına varacağını düşünerek sınırlandırmaması onun da bu olaydan büyük bir ders çıkarmasına neden olur.

TEMALAR

PSİKOLOJİK

Aşk Saz Çiçeği anlatısında aşk teması başkişi Şakir Sabitoviç Mustafin'in hayatında hem bir sığınak hem de ahlaki bir çöküş unsuru olarak sunulmaktadır. Eserde Mustafin'in kaybettiği eşi Meryem'e duyduğu özlem ile genç eşi Naciye'ye duyduğu saplantılı tutkusu üzerinden aşkın boyutlarının mukayesesi tasvir edilmektedir. Mustafin'in önceki evliliği eserde çok anlatılmasa da yer yer Naciye ile karşılaştırıldığı bölümlerde onun eski eşi Meryem ile evliliklerinin hem aşk evliliği olduğu hem de Meryem'in olgun bir insan olarak eşinin danışacağı ve sohbet edebileceği bir arkadaş ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında eser başkişisi Mustafin'in bir kaçış olarak güzelliğine aldanıp aralarında yirmi yaş olmasına rağmen Naciye'nin zehirli güzelliğine tutsak olması ve evlenmesi; eserin adı olan saz çiçeğinin canlıları görkemli güzelliği ile esir edip yavaş yavaş zehirlemesinin metaforudur. Naciye de Mustafin'inin özgürlüğünü kendi mülkiyet hırsı ve çocuksu arzuları içinde hapsederek onu başarılı ve iyi bir sosyalist konumundaki bir özne olmaktan çıkarıp kendi konfor dünyasının bir nesnesi/kölesi hâline getiren bir saz çiçeğine benzemektedir. Bu aşk Naciye ile Mustafin'in ilişkisinde Mustafin'in kendi iradesinden feragat ederek Naciye'nin gözünde dünyanın merkezi olma çabasına dönüşürken bu çaba onu toplumsal sorumluluklarından ve ideolojik ilkelerinden koparan bir mülkiyet bataklığına sürüklemiştir.

Örnek Olay Mustafin Kızıl Yar Kolhozu ziyaretinde bataklık kenarında parlayan, halk arasında ateş çiçeği denilen sarı saz çiçeklerine hayranlıkla bakar ancak bu çiçeklerin aslında son derece zehirli olduğunu, tadıldığında ağzı yaktığını ve hayvanların bile ondan kaçtığını öğrendiğinde sarsıcı bir

aydınlanma yaşar. Naciye'ye olan aşkını bu çiçeğe benzeterek dışarıdan bakınca görkemli görünen bu çiçeğin aslında onu içten içe zehirleyen ve bir bataklığa hapseden yapay bir güzellik olduğunu anlar.

SOSYAL

Sınıf Çatışması Sovyetler Birliği'nin parti güdümlü sosyal ve siyasi konjonktürü; toplumun her bir bireyine sosyalizmin ve Leninizmin ilkelerini öğretmek, Rus İmparatorluğu döneminden kalan kapitalist, burjuvazi ve feodal yapıların tasfiyesini sağlamak olmuştur. Ancak makro düzeyde her ne kadar bu konjonktür üzerinde durulsa da mikro düzeyde halk arasında bu ilkeler başarılı olamayıp halk düzeyine indirgenememiştir. Eserin ana temalarından biri olan sınıf çatışması şahsi menfaatlerini ön planda tutup kamunun imkânlarını sonuna kadar kullanan ancak kolektif ideallerden uzak feodal bir yapı ve gelenekte yaşamlarını sürdüren Bayguzinler ailesi ile Sovyetler Birliği ilkelerine bağlı kolektif yaşamın önceliğini savunan bölge komitesi sekreterleri Andreyev ile Mustafin üzerinden yansıtılmaktadır. Dolayısıyla eserdeki ana çatışma odağı da Sovyetler Birliği'ndeki yükselen sosyalist idealizm ile kapitalist kalıntılar arasındaki gerilimi yansıtmaktadır. Bu gerilimin iki ucunda Mustafin ile Andreyev gibi iki iyi birer sosyalist olmasına rağmen Andreyev karakteriyle temsil edilen sosyalist-idealist yönetici anlayışı şahsi mülkiyeti bir kölelik ve toplumsal hizmetten kopuş olarak görürken Bayguzin ailesinin entrikaları nedeniyle zamanla Mustafin de mülkiyeti bir güvence ve statü aracı olarak kabul etmeye başlamıştır. Söz konusu durum sadece bir mülk edinme durumu olmayıp aynı zamanda bireyin topluma karşı olan ahlaki sorumluluğunun şahsi hırsları karşısında nasıl eridiğinin göstergesi olarak öne çıkmaktadır.

Örnek Olay Başkışı Mustafin'in Kızıl Yar Kolhozunu ziyareti sırasında emekçi kadınların, havaların çok sıcak olduğu bu yüzden çok çay içtikleri ancak şeker bulamadıkları için çayı şekersiz içtiklerinden yakınmaları ile kendi evinde Naciye ve annesinin kilolarca reçel kaynatması arasındaki tezat; sınıf çatışmasındaki ahlaki yozlaşmanın ve yabancılaşmanın en somut örneğidir. Mustafin o anda halkın şekerinin aslında kendi sofrasında reçel olarak tükendiğini fark etmiştir.

GELENEK

Evlilik Saz Çiçeği anlatısında evlilik teması, Tatar Türklerinin köklü düğün gelenekleri ile Sovyet döneminin getirdiği yeni yaşam biçimi arasındaki çatışmanın merkezinde yer alır. Tatar kültüründe düğün sadece iki kişinin birleşmesi değil; hediye pazarlıklarından görücü ritüellerine, dini nikâhtan çeyiz hazırlığına kadar uzanan toplumsal bir geçiş törenidir (Çetin 2005). Anlatıda Mustafin'in Naciye ile evliliği bir yandan modern Kızıl Düğün (Sovyetler döneminde imam nikâhı olmadan evlenme) anlayışına uygun olarak sade ve törensiz bir başlangıç gibi sunulsa da arka planda Bayguzin ailesi tarafından tüm geleneklerin; gizli nikâh, ağır çeyiz yükü, damat hamamı vs. ustalıklarla yerine getirilerek sürdürüldüğü görülmektedir. Söz konusu durum için Bayguzin ailesi her ne kadar "atalarımızın geleneği" diyerek işin içinden sıyrılmış olsa da Şakir ile Naciye'nin evliliğinin duygusal bir bağdan ziyade Maypervez Hanım'ın erkeği ipek iplerle bağlama felsefesinde olduğu gibi maddi güvence ve statü devşirme aracı olarak kullanılmasının örtük bir göstergesi olduğu söylenebilir. Eserde öne çıkan diğer bir evlilik geleneği; Mustafin'in evliliğinin ilk haftalarında kayınpederinin evinde kalmış olmasıdır. Tatar evlilik geleneğinde damat evliliğin başında iki günden sekiz güne kadar yahut daha uzun veya çocuk olana kadar kalabilmektedir (Çetin 2005: 108). Mustafin de Bayguzinlerin evinde bir hafta kaldıktan sonra gelin ile kendi evine geçmiştir. Kendi evine geçtiği sırada Tatarların çeyiz geleneği de yansıtılır. Bayguzinler Naciye ile ipek yorganlardan kokulu yastıklara, gümüş takımlardan kıymetli halılara kadar uzanan çeyizler ile damadın evini döşemiştir. Çeyizin yanında ayrıca damada da önemli hediyeler sunulmuştur.

Örnek Olay Mustafin'in siyasi konumu ve çekinceleri nedeniyle büyük bir düğün istememesi üzerine Maypervez Hanım geleneksel bir zorunluluk olarak gördüğü nikâhı gizli şekilde gerçekleştirir. Bir gün evde kimsenin olmadığı bir sırada sokaktan geçen yaşlı bir mollayı mutfağa çağırarak gizlice dini nikâh kıydırır. Mollaya susması için yüklü bir sadaka verirken bir yandan da onu konuşmaması için "seni bu ilçeden sürdürürüm" diye tehdit eder.

TARTIŞMA SORULARI

1. Eserin adı ve aynı zamanda bir metafor olan *Saz Çiçeği* üzerinden Naciye ile Şakir'in ilişkisi hakkında neler söylenebilir?
2. Şakir Sabitoviç Mustafin'in eski eşi Meryem ile yeni eşi Naciye arasındaki iki farklı dünya üzerine neler söylenebilir?
3. Eserin sonunda Naciye hakkında çıkan dedikodular hakkında neler söylenebilir?
4. *Saz Çiçeği* adlı eserden hareketle sınıf çatışması üzerine tartışınız.

KAYNAKLAR

- Çetin, Ç. Z. (2005). Tatar Türklerinin düğün geleneği. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 2(3), 92-119.
- Yeniki, E. (1955, Eylül). Saz Çeçegë. Sovyet Edebiyatı, s. 24-60.